

Historik omkring Yrttivaragården

I Yrttivaara bodde Johan Petter Olsson f.1832 (kallades:"Mäkitalo Johan Pekka") Han gifte sig år 1862 med Katarina Magdalena Mosesson f.1834.

Paret fick 5 barn:

Johan Erik	f.1863
Kaisa-Lisa	f.1864
Anna-Britta	f.1866
Greta Magdalena	f.1872
Maria Johanna	f.1877.

Flickorna fick efternamnet Johansdotter efter fadern. Fadern Johan Petter var en storbonde och hade också lanthandel i byn. Johan Petter gjorde långa resor och fraktade varor med häst och vagn från bl.a. Kalix. Han deltog ofta i marknader i Överkalix och Kalix, men i slutet av 1800-talet också i Gällivare.

Johan Petters hemman uppskattades till 21 skälsland (= mått på markens värde) och omfattade 900 hektar mark.

När JohanPetter var omkring 50 år delades hemmanet i 2 delar och de 2 ogifta barnen JohanErik och AnnaBritta fick var sin del. De tre andra flickorna hade då gift sig med andra hemmansägare.

När AnnaBritta år 1887 gifte sig med Adam Hendriksson f. 1864 (kallades:"Yrtti-Ado") flyttade de nygifta in i ett av fadern, JohanPetter, nybyggt hus. Huset var också till viss del inrett. JohanPetter hade timrat alla husen av bergstallar. Till gården hörde också en ladugård, stall, bastu, foderlada, magasin, smedja, ria, sommarladugård och en hölada. Allt stod klart.

På gårdsplanen stod en piga och en dräng och tog emot de nygifta. Fadern JohanPetter hade anställt och avlönat dessa för tre år framåt för att under Adams och AnnaBrittas ledning arbeta på gården. Till hemmanet hörde också 7 kor, 1 kviga, 1 häst och c:a 10 får. Gården som var högt belägen på ett berg kallades allmänt för: "Vaaragården". Gården uppe på berget blev snart känd av traktens arbetare i skogen. Det kom ofta gäster till gården. En del kunde stanna över någon natt medan andra arbetare bodde flera månader i familjen. Det kom ofta jägmästare, kronojägare, tummare och skogsarbetare på besök och det ordnades alltid husrum och plats åt dessa på något sätt. Adam och AnnaBritta var generösa människor som gärna delade med sig av det som fanns i huset. Det var dock ett välbärgat hus och fanns alltid gott om mat. T.ex. bröd, smör, fisk och kött fanns alltid i huset. På våarna var det flottning i Linaälven och "flottarna" kom förbi för att köpa fil, rieska och saltströmming. Flottarna kunde ibland vara 60-70 personer men matförrådet räckte alltid till.

Man förstod snart att "Vaaragården" var för liten varför huset redan år 1890 byggdes ut med två rum. Drängen John Jönsson Särkivaara hjälpte Adam med utbyggnadsarbetet. Man byggde också till en vedbod. En trädgård planterades framför köksfönstret. Två rönнар och många vildrosor. Trädgården omgärdades med ett staket för att skydda växterna från djuren. Söder om huset växte vinbärsbuskar. Vid högtidliga tillfällen som t.ex. pingst och midsommar brukade man "pynta" huset och sätta upp björkar på vardera sidan om brotrappan.

Det blev så småningom tio barn i Hendrikssons familj. 5 pojkar och 5 flickor.

Oscar Vilhelm	f. 1889
Alida Sofia	f. 1890
Mariana Eugenia	f. 1892
Victor Edvard	f. 1895
Anna Albertina	f. 1900
Axel Albin	f. 1902
Mia Victoria	f. 1904
Sven Ludvig	f. 1904
Johan Adolf	f. 1906
Fanny Severina	f. 1910.

Omkring år 1915 fanns på gården c:a 12 kor, 30 får och 2 hästar. Det var jobbigt att klippa alla får och ta tillvara på ull. Flickorna tyckte till deras arbetsuppgifter förutom de sedvanliga hushållsgöromålen. Pojkarna arbetade i skogen ofta hos andra skogsägare och tjänade pengar som man lämnade till fadern som brukligt var vid denna tid.

Till hushållsgöromålen hörde också brödbakning. I pörtet (= storstugan) bakades varje vecka osyrat bröd eller "rieska". Man bakade vetebröd i speciella spislådor som insattes i bakugnen. Rågkakor gräddades direkt på hällen. Ute i Rian (= det hus där säden torkades före tröskning) fanns en större bakugn än den inne i pörtet.

Där samlades byns alla kvinnor höst och vår för att baka bröd till varandra. Det blev ett slags arbetsbyte. Man bakade mjukt och hårt tunnbröd, rågkakor och rieska. Adam var också renägare men renarna sköttes av samer. Vid renslakt tog man tillvara på blodet genom torkning. Renvommen tvättades och vändes ut och in. Blodet hällades i och man gjorde "påsen" lufttät och sedan knöt till, därefter hängdes den utomhus att torka. Efter torkning maldes blodet i kaffekvarn till pulver som blandades med vatten, salt och vetemjöl. Man lagade av det blodplättar eller palt. Allt kött tillvaratogs genom torkning.

I pörtet utfördes det mesta av kvinnornas göromål. Man vävde alla husets textilier där. T.ex. mattor, gardiner och ranor. Ibland stod två vävstolar uppställda på golvet. Adam och AnnaBritta var varmt religiösa och tillhörde den Laestadianska tron. Man samlades hos varandra i gårdarna till s.k. "stugmöten". Laestadianismen delade sig under denna tid i Yrttivaara till öst- resp. väst-laestadianism. Familjen Hendriksson tillhörde östlaestadianerna som ej ansåg det vara fel att t.ex. pynta i sitt hus.

I Vaaragården fanns det gott om blommor, och hemvävda gardiner hängde i alla fönster. I början på 1900-talet fanns det gott om ryska affärsmän i byn. Dessa kom med häst (= koni, på ryska) och vagn ända från Ryssland för att sälja: knivar, karameller, sytråd, kläder, långa cigarrer, rovfrön, hushållsartiklar, rankdoningar som t. ex. : hästlokar och hästpinglor på manken (= "sidolka"), bjällerklang, hållare för skackler (= "savirikko", och bakselar ("patoseet")). Det som utmärkte de ryska rankdoningarna var att de var försedda med beslag av vit metall. De ryska försäljarna kunde finska och gick från gård till gård, gjorde lysande affärer och de ryska varorna spreds därför i byarna. Vissa ryska benämningar på t.ex. rankdoningar används fortfarande än i dag i en del byar. För att kunna bedriva ett lönsamt jordbruk i dessa karga trakter måste man ta tillvara på all den kunskap som fanns att få. Alla bönder i byn samlades i skolan när agronom Vanhainen från Luleå kom. Det var varje år som

bönderna fick undervisning i någon form i lantbruksvård. Trädgårdsmästare Talo kom ibland och talade om trädgårdsskötsel.

Vandringsrättare Ruotsinkoski från Finland reste runt i hela Norrbotten och besökte byarna. Han gick från gård till gård och undervisade bönderna i djurskötsel och lantbruksvård. Han lärde ut en sång till bönderna i Yrttivaara som man kunde höra sjungas ute på åkrar och ängar.

År 1931 delades Vaaragården upp mellan syskonen som levde
Adam var då 66 år och AnnaBritta 63 år.

Gården köptes ut av de tre söner: Axel Albin, Sven Ludvig och Johan Adolf.

I det köpebrev man skrev står att läsa bl.a. följande:

”Jag Adam Hendriksson upplåter och försäljer härigenom med min hustrus samtycke vår hemman om 3/32 mtl. Yrttivaara N:0 4 i Gellivare socken, med alla till hemmanet hörande egor och åbyggnader till våra söner nämligen:

till	Axel Albin	Hendriksson	1/32	Entrettiotvåendels	mtl.
till	Sven Ludvig	”	1/32	”	mtl.
till	Johan Adolf	”	1/32	”	mtl.

Med detta köp följer:

att nyttja vatten i Kotijärvi för översilning av ängar,

att å hemmanets befintliga jordbruks- och körredskap med lika rätt ega och bruka, allt på följande villkor;

att till mig och min hustru så länge vi leva årligen, gemensamt och med lika del utgiva; 100 kg vetemjöl, 100 kg rågmjöl, 50 kg risgryn, 25 kg fisk(hälst löja)

20 kg kaffe, 25 kg. socker, yll av två får, 2 st. får och en kalv till slakt, en dräkt kläder och skor till oss var, 6 lit. oskummat mjölk dagligen, två tunnor potatis, samt till vår bostad två rum i södra endan av gamla byggningen eller motsvarande rum av de å gården befintliga om utbute av oss därtill önskas, ett lämpligt uthus till matbod, ved och lyse till boningshusen samt renhållning då detta av oss påkallas, vård vid förekommande sjukdom och vid vår död en häderlig begrafning. Att till våra döttrar med lika del utgiva;

till Alida Sofia 1 ko, 3 får, kontant 500:

till Mariana Eugenia 1 ko, 3 får, ett par vävstolar, kontant 500:

till Mia Victoria 1 ko, 3 får, ett par vävstolar, en säng, kontant 500:

till Fanny Severina 1 ko, 3 får, en säng, kontant 500:

till Anna Albertina ett par vävstolar.

Rätt för nämnda döttrar, att så länge som de förbliver ogifta, till sin bostad använd två kammare i nya husets övre våning med rätt till ingång genom köket i samma våning, vilka rum av köparena skola inredas och endamålsenligt till bostad iståndsätta.

Köparena ega rätt om de så önska, uppföra skilt hus till döttrarna motsvarande de här ovan nämnda.

Köparena åläggas att i hemmet föra ett stillsamt och nycktert liv.

Epilog:

År 1949 såldes Vaaragården till Gällivare sockens hembygdsförening för en summa av 1500 kronor. Huset flyttades till nuvarande plats på hembygdsområdet.

I samband med återuppsättningen togs två rum bort varför huset just nu kan ses i det allra ursprungliga skicket.

Gällivare i juli 1981.

K.Hübinette.

Intervjuer har gjorts med Mia Victoria och Johan Adolf.

Kopia av köpebrevet arkiveras på Hembygdmuseet i Gällivare.